# Konstitutionsutskottets betänkande 1984/85:2

## om statlig förvaltning, m. m.

### Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal under de allmänna motionstiderna 1983 och 1984 väckta motioner om statlig förvaltning, m. m.

Flertalet motioner behandlar olika frågor som rör den offentliga verksamheten i förhållande till enskilda personer, t. ex. åtgärder mot felaktig myndighetsutövning och förbättrad service. Vissa ändringar i den förvaltningsrättsliga lagstiftningen föreslås i några motioner.

En motion om samernas rättsliga ställning behandlas också i betänkandet.

Slutligen tas i betänkandet upp vissa frågor rörande åldersgränser för offentliga uppdrag, benämningen på statliga myndigheter, införande av en ny flaggdag samt almanackans namnlängd.

Utskottet, som avstyrker motionerna, hänvisar beträffande flertalet av motionsyrkandena till pågående utrednings- och beredningsarbete rörande förvaltningslagen och myndigheternas serviceroll, m. m.

Till betänkandet har fogats följande reservationer och särskilda yttranden:

*Reservationer*

1. Ändringar i förvaltningslagen (m)
2. En "humanparagraf" i lagstiftningen (vpk)
3. Slopande av övre åldersgränser för offentliga uppdrag (fp)

*Särskilda yttranden*

1. Ändringar i förvaltningslagen (m)
2. Samernas rättsliga ställning (fp)
3. Slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter (m)
4. Slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter (vpk)
5. Allmän flaggdag den 4 oktober (m)

### Motionsyrkandena

Behandlas i utskottets yttr. s. 13, 28 hemst. p. 7

*1982/83:521* av Gunnar Björk i Gävle och Ulla Ekelund (båda c)

I motionen yrkas att riksdagen begär att regeringen ålägger myndigheterna att ge arbetssökande information om ett besvärsärendes gång samt besvärshänvisning.

Behandlas i utskottets yttr. s. hemst. p.

*1982/83:692* av Börje Hörnlund och Gösta Andersson (båda c) 6, 26 3

I motionen yrkas att riksdagen begär att regeringen ålägger myndigheter att besvara ärenden samt begärda upplysningar inom en tidrymd som står i rimligt förhållande till de tidskrav som myndigheten ställer på uppgifter som begärs av enskilda eller företag.

*1982/83:1124* av Gunnar Biörck i Värmdö (m) 9, 26 4

I motionen yrkas att riksdagen tillför förvaltningslagen en paragraf av följande lydelse: "Tjänsteman hos myndighet skall, såväl när det gäller personligt bemötande som i skrift, alltid visa den, som söker upplysning, råd eller hjälp hos myndigheten, eller vars sak prövas av denna, respekt och omtanke."

*1982/83:1144* av Jörgen Ullenhag m. fl. (fp) 20, 29 10

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär att tillämpliga lagar och förordningar ändras så att ingen övre åldersgräns fastställs för offentliga uppdrag.

*1982/83:1685* av Thure Jadestig och Olle Göransson (båda s) 10, 27 4

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att besvärstiden enligt förvaltningslagen skall vara en månad.

*1983/84:336* av Lars Werner m. fl. (vpk) 12, 27 6

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär utarbetande och förslag om införande av en allmän "humanparagraf" gällande all offentlig förvaltning, i enlighet med de syften som anförs i motionen.

*1983/84:433* av Ulf Adelsohn m. fl. (m) 5, 25 1–3

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att den enskildes ställning gentemot offentliga myndigheter och olika organisationer på alla områden måste stärkas (yrkande 1).

Motionen behandlas endast beträffande den enskildes ställning gentemot offentliga myndigheter (yrkande 1, delvis).

*1983/84:578* av Gunnar Biörck i Värmdö (m) 16, 28 8

I motionen yrkas att riksdagen beslutar tillföra förvaltningslag och kommunallag bestämmelser som tillförsäkrar envar som kan förmodas lida skada av ett föreslaget resp. fattat kommunalt beslut underrättelse i tid om förslaget resp. beslutet så att han kan hävda sin rätt och inte går förlustig möjligheten att överklaga beslutet.

*1983/84:584* av Marianne Karlsson (c) 9, 26 4

I motionen yrkas att riksdagen begär att regeringen föreslår tillägg i förvaltningslagen som ålägger felande tjänsteman att be om ursäkt och bekräfta att rättelse vidtagits.

| | Behandlas i utskottets yttr. s. | hemst. p. |
|---|---|---|
| *1983/84:743* av Per-Richard Molén och Erik Olsson (båda m) | 23,30 | 12 |

I motionen yrkas att riksdagen uttalar sig för att den 4 oktober, benämnd "Företagsamhetens dag", blir allmän flaggdag.

| | | |
|---|---|---|
| *1983/84:930* av Sten Andersson i Malmö (m) | 6,26 | 2 |

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att den enskilde medborgaren/medborgarna skall ha samma möjlighet till rättelse vid tvist med myndighet som i dag ges myndighet då denne anser att den enskilde har begått ett fel.

| | | |
|---|---|---|
| *1983/84:1118* av Hans Petersson i Röstånga (fp) | 11,27 | 5 |

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om myndigheters språk.

| | | |
|---|---|---|
| *1983/84:1378* av Axel Andersson och Nils Svensson (båda s) | 22,30 | 11 |

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs angående slopande av prefixet kungl. i namnet på statliga in- och utlandsmyndigheter.

| | | |
|---|---|---|
| *1983/84:2104* av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) (motiv i 2103) | 18,29 | 9 |

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om samernas ställning.

| | | |
|---|---|---|
| *1983/84:2132* av Wiggo Komstedt (m) | 24,30 | 13 |

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att dag med beteckningen Menlösa barns dag eller motsvarande innehållande ordet menlös ej skall ingå i namnlängd tillhörande almanackor avsedda för försäljning till den svenska allmänheten.

## Inledning

*Allmänt*

Våren 1984 behandlade utskottet i betänkandet KU 1983/84:24 ett antal under de allmänna motionstiderna 1983 och 1984 väckta motioner rörande den offentliga verksamheten. De där behandlade frågorna gällde huvudsakligen styrning och inflytande inom den statliga sektorn centralt och på länsplanet.

I förevarande betänkande behandlas, helt eller delvis, ytterligare 15 under allmän motionstid väckta motioner rörande statlig förvaltning, m. m. Flertalet motioner behandlar olika frågor som rör myndigheternas verksamhet gentemot allmänheten. Den rättsliga regleringen på förvaltningsområdet och myndigheternas service diskuteras i flera av motionerna. I några motioner förordas vissa ändringar i förvaltningslagen. Denna lag har nyligen varit föremål för utredning.

*Översyn av förvaltningslagen*

Förvaltningsrättsutredningen, som tidigare har avgett delbetänkandet SOU 1981:46, lämnade sitt slutbetänkande SOU 1983:73 i oktober 1983.

Kommittén har därmed lagt fram sitt förslag till en ny förvaltningslag.

Förslaget syftar till att inom ett rimligt omfång ge en mera heltäckande lag än den nuvarande. En huvudtanke är att förvaltningslagen skall kunna bättre än nu fylla uppgiften som en grundläggande förfarandelag för myndigheterna i första instans. Den skall kunna spela en viktigare roll i det löpande förvaltningsarbetet. Den bör enligt kommitténs uppfattning ha en funktion på sitt område liknande den som kommunallagen fyller på sitt.

Huvudtankarna bakom de sakliga reformer som föreslås kan sammanfattas i tre punkter. Enkelhet och snabbhet i förfarandet bör eftersträvas. Kontakterna mellan myndigheterna och allmänheten bör underlättas. Rättssäkerheten får inte eftersättas.

Nya föreskrifter om vägledning och bistånd, om skyndsamhet och enkelt språk, om utredningsansvar, muntlighet och omprövning m. m. är viktiga inslag i det framlagda förslaget.

Handläggningsreglerna har kompletterats med bl. a. nya bestämmelser om fattande av beslut, överklagbarhet, rätt att överklaga, besluts verkställbarhet och ändring av felaktiga beslut.

En annan nyhet är att vissa regler ges för all förvaltningsverksamhet, inte bara ärendehandläggning. Avsikten med detta är att föreskrifter om vägledning, bistånd och liknande skall gälla över hela fältet.

Förvaltningsrättsutredningens slutbetänkande bereds f. n. i justitiedepartementet.

*Pågående arbete för att stärka myndigheternas serviceroll*

I 1984 års budgetproposition (bil. 15, s. 15) anges förvaltningsrättsutredningens förslag som ett led i arbetet med att stärka myndigheternas serviceroll. Enligt propositionen bedrivs inom regeringskansliet ett arbete med att skapa gynnsamma förutsättningar för en utveckling av myndigheternas service till medborgarna inom många olika områden.

Bl. a. vidtas åtgärder för att engagera myndigheter och anställda inom hela statsförvaltningen att aktivt verka för bättre service och kontakter med medborgarna.

Förutom bättre chefsutbildning och tillkallandet av verksledningskommittén (C 1983:04; Dir. 1983:48) som stöd åt de statliga myndigheterna för att kunna förbättra sin service aviseras i propositionen fortsatta åtgärder efter två huvudlinjer.

Den ena omfattar insatser av konsultkaraktär som syftar till bl. a. att sprida erfarenheter från myndigheter som har varit särskilt framgångsrika på serviceområdet. Det kan gälla frågor om exempelvis ökad tillgänglighet

(bl. a. enklare och snabbare kontakt med rätt handläggare), olika lösningar på köproblem, hantering av klagomål och idéer om förbättringar samt olika sätt att ge information, vägledning och hjälp. Sådana konsultinsatser bör enligt propositionen t. ex. statens institut för personaladministration och personalutbildning (SIPU) kunna bidra med.

Den andra huvudlinjen avser åtgärder för att bygga upp ett aktivt engagemang och tillvarata erfarenheterna och kompetensen hos de anställda vid myndigheterna. Bl. a. utarbetar SIPU ett brett utbildningsmaterial som skall kunna användas av myndigheterna själva i studiecirkelform eller på annat lämpligt sätt inom ramen för personalutbildningen. I materialet behandlas frågor om smidiga och enkla kontakter mellan myndigheterna och allmänheten och olika angreppssätt och arbetsmetoder för arbete med servicefrågorna.

Som en viktig del av de offentliga myndigheternas service till medborgarna framhålls i propositionen den informationsverksamhet som myndigheterna bedriver.

Ett antal motioner med olika förslag på informationsområdet kommer utskottet att behandla i ett senare betänkande.

**Den enskilde och myndigheterna**

*Åtgärder för en bättre myndighetsutövning, m. m.*

Motionerna

En förstärkning på alla områden av den enskildes ställning gentemot myndigheter är utgångspunkten för de förslag till olika åtgärder som läggs fram i *moderata samlingspartiets partimotion 1983/84:433.*

I motionen framhålls bl. a. att det är den enskilde medborgarens livsvillkor som skall stå i fokus för varje politiskt beslut. Den enskildes rätt och integritet är förmer än olika myndigheters och organisationers intressen av effektivitet, kontrollkrav och s. k. övergripande planering. Det är därför nödvändigt både att öka friheten för de enskilda medborgarna och att stärka den enskildes integritet och oberoende gentemot de kollektiv – offentliga och andra – som blivit allt starkare under de senare decennierna.

Den enskilde skall enligt motionen ha rätt att förvänta sig att myndigheter och olika organisationer behandlar honom så som han förväntas behandla andra medborgare. Det medborgaren inte får göra skall inte heller tillåtas myndigheter, med mindre än att detta uttryckts i lag.

I kontakten med myndigheter intar enligt motionen ofta den enskilde medborgaren en svagare position. Som regel är myndighetens beslut ett av många rutinärenden för myndigheten, men för den enskilde kan beslutets innebörd ha vital betydelse. Myndighetsutövningen måste ske korrekt och oväldigt. Det ansvar som det innebär att företräda en myndighet ställer särskilda krav på myndighetsutövaren.

Som ett led i ett arbete för att stärka den enskildes ställning gentemot myndigheterna förordas i motionen ett återinförande av tjänstemannaansvaret. För att medborgarna skall veta att man snabbt kan få rättelse om en myndighet har handlat fel skall vidare myndighet i ökad utsträckning efter framställning kunna undanröja ett felaktigt beslut. En sådan ordning skulle reducera antalet överklaganden till högre instans. I umgänget mellan medborgare och myndigheter bör också klarare regler införas som preciserar att myndigheter som kräver medborgare på svar inom viss tid också själva har skyldighet att lämna svar inom viss tid.

I motionen tas också upp den roll som justitieombudsmannen (JO) har i vårt rättsystem. Enligt motionen fyller JO en viktig funktion som medborgarnas kontrollant av myndigheter. I dag utnyttjar dock JO i praktiken sällan sina maktmedel, t. ex. rätten att väcka åtal. Den utredning som nu arbetar med en översyn av JO-ämbetet bör enligt motionen inrikta sitt arbete på att öka JO:s sanktionsmöjligheter. Åtalsmöjligheten bör användas i större utsträckning och inspektionsverksamheten intensifieras.

Enskilds möjligheter till rättelse av felaktiga myndighetsåtgärder tas upp också i *motion 1983/84:930* av Sten Andersson i Malmö (m). I motionen hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att den enskilde medborgaren/medborgarna skall ha samma möjlighet till rättelse vid tvist med myndighet som i dag ges myndighet då denna anser att den enskilde har begått ett fel.

Motionären anför bl. a. att när felaktigheter begås av myndigheter eller enskilda vid kontakter parterna emellan så har myndigheterna i flera fall bättre möjlighet få rättelse än vad som är fallet för den enskilde.

Det i moderata samlingspartiets partimotion framställda kravet att en viss svarsfrist inte skall gälla bara för enskilda utan också för myndigheterna har väckts också i *motion 1982/83:692* av Börje Hörnlund och Gösta Andersson (båda c). Enligt motionen bör det uppdras åt regeringen att ålägga myndigheter att besvara ärenden samt begärda upplysningar inom en tidrymd som står i rimligt förhållande till de tidskrav som myndigheten ställer på uppgifter som begärs av enskilda eller företag. Tiden för avlämnande av företags och privatpersoners uppgifter till myndigheter är enligt motionen ofta knappt tilltagen.

När däremot företag eller privatperson begär uppgift eller upplysning hos myndighet eller har ärende som skall handläggas av myndighet är väntetiderna ofta mycket långa. Många upplever, menar motionärerna, att myndigheter ställer mycket hårda krav på enskilda medborgare men att myndigheten icke ställer samma hårda krav på sin egen handläggningstid. Ett rimligt krav är, anser motionärerna, att myndigheter åläggs att besvara framställningar och ärenden inom en tid som står i rimligt förhållande till de krav som myndigheten själv ställer på enskilda medborgare och företag.

Pågående arbete, m. m.

Beträffande den i motion 433 väckta frågan rörande *tjänsteansvaret* i offentlig förvaltning har reglerna om disciplinära och straffrättsliga åtgärder mot tjänstemän nyligen setts över av tjänsteansvarskommittén (Ju 1979:13). Ett förslag till riksdagen i frågan kan enligt vad utskottet erfarit förväntas under innevarande riksmöte.

Den *översyn av JO-ämbetet* som omnämns i motion 433 beslutades av riksdagen hösten 1983. I konstitutionsutskottets betänkande (KU 1982/83:7) togs upp bl. a. frågorna om JO:s sanktionsmöjligheter och om inspektionsverksamheten. Enligt utskottet var JO:s sanktionsmöjligheter en viktig fråga i utredningsarbetet. Det gällde frågor om ansvarsprövning på JO:s initiativ vid allmän domstol eller talan från JO:s sida i disciplinär väg. Utskottet erinrade om att tjänsteansvarskommittén behandlade hithörande frågor. Även förhållandet till justitiekanslern kunde enligt utskottet vara av intresse att studera. Som en viktig fråga angavs vidare JO:s rätt och möjlighet att agera till förmån för enskild som lidit skada till följd av felaktig myndighetsutövning.

En annan viktig fråga var enligt utskottet avvägningen mellan den s. k. klagomålsprövningen å ena sidan och inspektionsverksamheten å den andra. Utskottet uttalade att det är möjligt att en viss förskjutning av JO:s verksamhet till förmån för det senare arbetsfältet bör komma till stånd. Enligt utskottet hade utvecklingen visat betydelsen av JO:s insatser i vad gäller granskningen av principiellt viktiga lagstiftningsområden. Justitieombudsmännen hade också i samband med ärendets beredning i utskottet varit överens om att sådana uppgifter borde komma mera i förgrunden. Enligt utskottet borde mot bakgrund härav utredningen särskilt överväga hithörande problem.

I syfte att göra det enklare att få till stånd bl. a. *rättelse av i sak felaktiga myndighetsbeslut* har förvaltningsrättsutredningen i det inledningsvis omnämnda slutbetänkandet lagt fram förslag om särskilda regler i FL om att den myndighet som fattat ett beslut kan ändra detta om det kan ske utan nackdel för någon enskild part (35 §). Ett skäl till ändring kan vara att ett ärende handlagts felaktigt eller grundats på felaktiga förutsättningar i sak och detta måste antas ha inverkat på ärendets utgång. Vid sidan av denna ändringsmöjlighet föreslår kommittén också att den beslutande myndigheten skall kunna ompröva ett beslut om det i samband med besvär över beslutet åberopats nya omständigheter av betydelse. Vid omprövningen skall den tidigare nämnda föreslagna 35 § tillämpas. Med en sådan ordning kan den som är missnöjd med ett beslut snabbare få ett positivt beslut i ett ärende än om han måste avvakta en prövning hos besvärsmyndigheten.

Beträffande den i moderata samlingspartiets partimotion och i motion 1982/83:692 väckta frågan om att ålägga myndigheterna vissa *svarsfrister för myndigheterna* vid ärendehandläggningen finns i dag vissa allmänna krav i

allmänna verksstadgan (1975:600). I 6 § nämnda stadga föreskrivs bl. a. att myndigheternas verksamhet skall bedrivas så enkelt, snabbt och ekonomiskt som är möjligt utan att säkerheten eftersätts. Myndighetens chef skall verka för förenklingar och förbättringar i arbetets planläggning och utförande. Han skall därvid bl. a. se till att en eller flera tjänstemän ägnar särskild uppmärksamhet åt arbetets rationalisering.

Enligt 1 § förordningen (1975:567) om rationaliseringsverksamheten inom den civila statsförvaltningen åligger det vidare myndighet att vidta de åtgärder som behövs för att verksamheten skall kunna bedrivas så rationellt som möjligt. Detta gäller såväl den inre organisationen och arbetsformerna som förhållandet till allmänheten och till andra myndigheter.

Några motsvarande generella bestämmelser finns inte för den kommunala förvaltningen. Frågorna berörs dock ofta i instruktioner, reglementen och liknande. Den kommunala revisionen, som kommunallagen ger grundläggande regler om, är också av väsentlig betydelse.

Kravet på skyndsamhet i ärendehandläggningen togs upp i den tidigare i betänkandet omnämnda förvaltningsrättsutredningens första betänkande. Det diskuterades i samband med frågorna om myndigheternas serviceskyldigheter. En föreskrift föreslogs om att ärende skall handläggas så skyndsamt som möjligt och så att ingen betungas i onödan.

Den föreslagna regeln godtogs eller lämnades utan erinran av de flesta remissinstanserna. Även kritik kom emellertid fram. Bl. a. uttalades att snabbheten inte får gå ut över rättssäkerheten.

Vid förnyat övervägande av frågan har kommittén i sitt slutbetänkande stannat för att föreslå en särskild regel (4 §) som ansluter till allmänna verksstadgans formuleringar, vilken enligt kommittén synes väl uttrycka vad som bör sägas. Första punkten kommer att framhålla å ena sidan kravet på enkelhet, snabbhet och ekonomi, å andra sidan kravet på säkerhet. I det sistnämnda ordet ligger, anför kommittén vidare, både rättssäkerhet i trängre mening och garantier för sakligt riktiga avgöranden.

Det hade enligt kommittén varit en fördel om man hade kunnat knyta an till ett motsvarande stadgande i kommunallagen eller någon annan lag för den kommunala verksamheten. Någon lämplig utgångspunkt har kommittén emellertid inte kunnat finna förutom föreskrifterna om kommunstyrelsens ansvar enligt 3 kap. 1 § kommunallagen, närmast punkten 7. Eftersom de föreslagna bestämmelserna i 4 § av kommittén förutsätts gälla även för den oreglerade förvaltningen, är det enligt kommittén angeläget att erinra om de speciella förhållandena som gäller där. Det är, menar kommittén, självklart att kraven enligt 4 § får helt olika innebörd i t. ex. ett ärende om en kommunal investerings- eller lokaliseringsfråga och i ett ärende som angår en enskild part. Man måste, framhåller kommittén, hela tiden tänka på att vad som står i centrum för förvaltningslagen är den verksamhet som berör allmänheten.

*Yrkanden rörande förvaltningslagen, m. m.*

I några motioner begärs att förvaltningslagen (FL) i vissa hänseenden skall tillföras nya eller ändrade regler. Under denna rubrik behandlas tre av dessa motioner. Ytterligare en motion som avser ändringar i såväl förvaltningslagens som kommunallagens reglering i ett visst hänseende behandlas nedan under särskild rubrik.

Motionerna 1982/83:1124 och 1983/84:584

Enligt motion 1982/83:1124 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) bör FL innehålla en bestämmelse av följande lydelse: "Tjänsteman hos myndighet skall, såväl när det gäller personligt bemötande som i skrift, alltid visa den, som söker upplysning, råd eller hjälp hos myndigheten, eller vars sak prövas av denna, respekt och omtanke."

En bestämmelse som motsvarar den i motionen föreslagna kompletteringen av FL finns i lagen (1980:11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen.

I motion 1983/84:584 av Marianne Karlsson (c) förordas en regel i FL som ålägger felande tjänsteman att be om ursäkt och bekräfta att rättelse vidtagits.

Tidigare behandling (motion 1982/83:1124)

Den fråga som tas upp i motion 1982/83:1124 behandlades av riksdagen vid 1981/82 års riksmöte med anledning av en motion som väckts under den allmänna motionstiden 1981.

Konstitutionsutskottet (KU 1981/82:4) uttalade i ärendet att motionens förslag låg väl i linje med de strävanden att minska byråkrati och onödigt krångel som riksdagen under bred enighet ställt sig bakom. Inom förvaltningsrättsutredningen hade förslag till partiella förändringar av FL utarbetats (Ändringar i förvaltningslagen. Allmänna överväganden. Partiella reformer –SOU 1981:41) vilka ytterligare hade understrukit vikten av att myndigheterna på olika sätt lämnar allmänheten hjälp och vägledning i kontakterna med myndigheten. Vid tidpunkten för utskottets uttalande var förvaltningsrättsutredningens förslag föremål för remissbehandling. Utskottet, som delade motionärens uppfattning att det är av stor betydelse att allmänheten bemöts med respekt och omtanke i sina kontakter med olika företrädare för myndigheterna, förklarade sig utgå ifrån att förvaltningsrättsutredningen även i det fortsatta arbetet skulle uppmärksamma möjligheterna att på olika sätt skapa garantier för detta. I avvaktan på remissbehandlingen av förvaltningsrättsutredningens betänkande samt utredningens fortsatta arbete var utskottet inte berett att förorda förändringar i FL. Utskottet avstyrkte därför motionen. Riksdagen följde utskottet.

Förvaltningsrättsutredningens förslag angående myndigheternas serviceroll, m. m.

I inledningen till detta betänkande har lämnats en allmän redovisning av det arbete som pågår för att bl. a. kontakterna myndigheter och enskilda emellan skall bli så bra som möjligt. Beträffande det av förvaltningsrättsutredningen bedrivna arbetet i detta hänseende innehåller det framlagda förslaget till en ny förvaltningslag inte någon preciserad bestämmelse med den inriktning som anges i motion 1982/83:1124. Utgångspunkterna för utredningens arbete har dock varit bl. a. ett regelsystem som mera allmänt kan åstadkomma förbättringar i myndigheternas service gentemot allmänheten och att myndigheterna i långt större utsträckning än i dag skall vinnlägga sig om kontakterna med allmänheten.

Motion om förlängd besvärstid

En förlängd besvärstid i förvaltningsärenden förordas i motion 1982/83:1685 av Thure Jadestig och Olle Göransson (båda s).

Besvärstiden enligt förvaltningslagen bör enligt motionärerna utsträckas till en månad.

Motionärerna framhåller att den tid som åtgår för postbefordran räknas in i den tid inom vilken en besvärsskrivelse skall ha kommit in till besvärsmyndigheten. Sedan förvaltningslagen infördes har emellertid förutsättningarna för denna ordning ändrats. Bl. a. har postgången blivit sämre. Postverket har slopat den allmänna utbärningen av post på lördagar. Detta, jämte det ofta tillämpade kungörelseförfarandet, minskar i praktiken den enskildes tillgängliga tid för anförande av besvär. För att den enskildes rätt bättre skall kunna tillvaratas utan att de samlade handläggningstiderna för ett ärende blir alltför långa föreslår motionärerna att besvärstiden bör ökas till en månad.

Gällande besvärstidsregler

Enligt 12 § förvaltningslagen (1971:290), FL, skall besvärshandling ha kommit in inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. I fråga om beslut, som avser föreskrift till allmän efterrättelse och som inte delges, räknas enligt FL besvärstiden från den dag då beslutet tillkännagavs.

Vid besvär över förvaltningsdomstolarnas beslut gäller samma besvärstid som enligt FL. Bestämmelserna härom finns i 7 § förvaltningsprocesslagen (1971:291), FPL.

I lag eller författning som beslutas av regeringen eller riksdagen kan meddelas bestämmelser som avviker från FL och FPL. Ett viktigt sådant undantag som gäller besvärstid finns på skatteområdet. I skattemål är det således vanligt att besvärstiden är två månader i stället för tre veckor. Som exempel på lagstiftning där besvärstiden i stället är kortare kan nämnas vissa

regler i vallagen (1972:620). Bl. a. gäller att besvär rörande beslut om fastställande av valutgång skall anföras inom tio dagar efter valet.

Treveckorsfristen för besvär inom förvaltningsområdet överfördes till FL och FPL från 1954 års besvärstidslag. Denna lag medgav en längre besvärstid (fem veckor) för besvär av menighet. Femveckorsfristen för detta speciella fall slopades dock till förmån för en enhetlig reglering.

Tidigare riksdagsbehandling av frågan om förlängd besvärstid

En motion med samma yrkande som i den nu förevarande motionen behandlades av konstitutionsutskottet vid 1982/83 års riksmöte. Utskottet (KU 1982/83:17) uttalade då att de skäl som tidigare anförts mot en längre besvärstid fortfarande var giltiga. Utskottet hänvisade vidare till det pågående arbetet med en översyn av förvaltningslagen som bedrivs inom den s. k. förvaltningsrättsutredningen och avstyrkte motionen med förklaring att utskottet inte f. n. var berett att förorda ändrade regler. Riksdagen anslöt sig till denna ståndpunkt.

I ett särskilt yttrande (m) till utskottets betänkande uttalades att frågan om en förlängning av besvärstiden borde aktualiseras i ett lämpligt sammanhang. Med hänsyn till att problemet kunde tas upp i samband med den pågående översynen av FL framställdes inte något yrkande i frågan.

*Myndigheternas språk*

Motionen

En fråga rörande myndigheternas språk har väckts i motion 1983/84:1118 av Hans Petersson i Röstånga (fp).

Enligt motionen bör myndigheterna uppmanas att se över det språk som används i meddelanden till medborgarna.

Till motionen har fogats kopior av ett par myndighetsbeslut som enligt motionären visar på olämplig språkanvändning.

Gällande regler

I förordningen (1977:951) om de statliga myndigheternas skrivelser och remisser finns vissa språkregler m. m. Enligt dessa bör en myndighet skriva klart och enkelt. Invecklade satsbyggnader och onödiga upprepningar skall undvikas. Under namnteckning på skrivelse bör namnet skrivas med tryckbokstäver eller maskinskrift. Remissyttrandet skall vara så kortfattat som möjligt. Innehållet i de remitterade handlingarna återges endast när det behövs för sammanhanget.

Dessa regler har kompletterats med mera konkreta rekommendationer och upplysningar. Statsrådsberedningen gav 1967 ut promemorian Språket i

lagar och andra författningar. Denna har senare kompletterats med promemorian Några riktlinjer för författningsspråket (1979). I inledningen till den förra promemorian sägs bl. a.:

"Om språket i lagar och andra författningar – liksom hela det officiella språket – så långt möjligt närmas till den nutida svenska sakprosan, blir texterna mera begripliga för allmänheten, utan att de därför behöver förlora något i klarhet och uttrycksfullhet. Närmandet till sakprosan kan ske genom att man även i lagstilen i stort sett använder sakprosans ordformer, dess ordförråd, dess sats- och meningsbyggnad."

Det påpekas också att ett komplicerat innehåll inte får vara någon ursäkt för ett krångligt skrivsätt.

Ett arbete med att ersätta dessa bägge promemorior med en ny regelsamling för författningsspråket pågår inom statsrådsberedningen. Vidare har Svenska språknämnden fått i uppdrag av riksdagen att utarbeta en handbok för den offentliga svenskan.

### Förslag av förvaltningsrättsutredningen

I sitt slutbetänkande säger förvaltningsrättsutredningen att det är en av de mest avgörande faktorerna för en god kontakt mellan myndigheterna och de enskilda att myndigheterna uttrycker sig på ett sätt som de enskilda förstår. I kommitténs direktiv har också särskilt uttalats, att det är viktigt att föreskrifter och beslut både språkligt och i andra avseenden utformas så att de blir begripliga och att det inte uppstår missförstånd.

Mot denna bakgrund har kommittén i sitt lagförslag (4 § andra stycket) tagit in en föreskrift om att myndigheternas skrivelser skall utformas klart och begripligt. Ordet "enkelt" har undvikits i lagtexten, eftersom det ofta gäller komplicerade förhållanden och kraven närmast får avse klarhet och begriplighet. Regeln bör rimligen kunna gälla även för den oreglerade kommunalförvaltningen, säger kommittén.

### Språkvårdsutredningen

Den s. k. språkvårdsutredningen (C 1983:05) skall enligt sina direktiv (Dir. 1983:49) bl. a. ange målet och inriktningen för språkvården hos de statliga myndigheterna och lägga fram förslag om hur språkvårdsarbetet skall vara organiserat i framtiden.

## *En "humanparagraf" i lagstiftningen*

### Motionen

I en partimotion från vänsterpartiet kommunisterna, 1983/84:336, föreslås att det skall införas en särskild "humanparagraf" i svensk lagstiftning.

Paragrafen skall motverka beslut och procedurer med mänskligt stötande följder. Den skall främja ett gentemot medborgarna humant betraktelsesätt från myndigheters sida. Paragrafen skall gälla all offentlig förvaltning med särskilt sikte på administrativa procedurer och administrativ rättsskipning.

Vpk framhåller i motionen bl. a. att trots den humanisering som skett i myndighetsutövningen på flera områden under de senaste decennierna är likväl risken för inhumana eller eljest orimliga följder för medborgarna ett avsevärt problem i det nutida samhällets administration. Orsaken härtill kan enligt motionen sannolikt sökas i samhällets och de offentliga institutionernas allmänt mer komplicerade karaktär. Resultatet av dessa mer komplicerade processer och strukturer visar sig i en rad företeelser. I motionen anförs olika exempel som enligt motionärerna pekar i denna riktning.

Den särskilda bestämmelse som motionärerna efterlyser skall enligt motionen i första hand syfta till följande:

1. hävda materiell rättvisa gentemot formell, när formalismen hotar få oproportionerliga följder,
2. medge hänsyn till det personliga fallets särart och till medborgarens verkliga sociala och mänskliga behov,
3. främja en praxis som ansluter till lagstiftningens djupare syften mer än till den enskilda bestämmelsens utformning,
4. utgöra ett stöd för offentliga befattningshavares strävan att handla humant och med medborgarens bästa för ögonen.

*Tillkännagivande av tjänstetillsättning*

Motionen

I motion 1982/83:521 av Gunnar Björk i Gävle och Ulla Ekelund (båda c) behandlas förfarandet att tillkännage beslut om tjänstetillsättning i Post och Inrikes tidningar utan att de som sökt en tjänst får personlig underrättelse om vem som fått tjänsten.

För den enskilda arbetssökande med rätt att överklaga myndighets beslut är detta enligt motionärerna ett mycket osäkert system. Förfaringssättet innebär också att de som inte fått en tjänst inte tillställs någon underrättelse om vad de har att iaktta vid talan mot beslutet eller om skiljaktig mening förekommit. Detta förfaringssätt är enligt motionärerna oförenligt med 18 § förvaltningslagen, som säger att sökande, klagande eller annan part skall underrättas om innehållet i beslut varigenom myndighet avgör ärende om det ej är uppenbart obehövligt. Enligt samma bestämmelse skall den som beslutet gått emot även underrättas om hur beslutet kan överklagas och om skiljaktig mening.

Enligt motionen medför gällande system med tillkännagivande av tjänstetillsättning att det i vissa fall är omöjligt för en arbetssökande att bevaka sin rätt till överklagande. Myndigheterna borde enligt motionärernas mening

åläggas att ge varje arbetssökande information om ärendets gång samt besvärshänvisning.

Gällande ordning, m. m.

Reglerna i förvaltningslagen (1971:290), FL, gäller endast om det inte i lag eller annan författning meddelats bestämmelser som avviker från lagen (1 § andra stycket).

I den mån andra författningar innehåller särskilda regler om tillkännagivande av beslut om tjänstetillsättning tar dessa regler sålunda över den bestämmelse i 18 § FL som gäller underrättelseskyldighet beträffande myndighets beslut. Sådana särskilda regler finns i anställningsförordningen (1965:601).

Anställningsförordningen gäller arbetstagare som omfattas av lagen (1976:600) om offentlig anställning och som innehar eller uppehåller statligt reglerad tjänst. Enligt dessa regler (12 och 13 §§) sker tillkännagivande av myndighets beslut i första instans om tillsättning av tjänst genom anslag på myndighetens anslagstavla. Samma förfaringssätt skall användas i fråga om myndighets förslag beträffande tjänst som tillsätts av regeringen (10 §). Av en bestämmelse (13 a §) som infördes i samband med FL:s tillkomst följer vidare att anslag med tillkännagivande om förslag eller annat beslut om tillsättning av tjänst skall innehålla underrättelse om vad den som vill föra talan mot beslutet har att iaktta och uppgift om skiljaktig mening som antecknats i protokoll eller annan handling. Besvärstiden, som är tre veckor, räknas enligt 18 § allmänna verksstadgan (1965:600) från den dag då anslaget skedde hos myndigheten.

Det finns alltså i anställningsförordningen inte något krav på att varje sökande till en tjänst får personlig underrättelse om myndighetens beslut i första instans. Lämpligheten av att ändå underrätta den som har sökt men inte fått en tjänst har flera gånger prövats av justitieombudsmannen (JO). I sin ämbetsberättelse för 1974 uttalade JO med anledning av ett klagomål att i sådana fall då endast ett fåtal sökt en tjänst och det inte skulle innebära något större besvär för myndigheten att särskilt underrätta var och en av dem om beslutet, talade goda skäl för att myndigheten visar sökandena det tillmötesgående att den ger dem sådan underrättelse.

Vissa förordningar innehåller regler och underrättelseskyldighet. I 17 kap. 48 § skolförordningen (1983:721) föreskrivs sålunda att meddelande om beslut om tillsättning av icke-ordinarie lärartjänst eller beslut att inte tillsätta sådan tjänst skall sändas till varje sökande samma dag som beslutet anslås. Motsvarande regler gäller t. ex. enligt förordningen (1971:424) om kommunal och statlig vuxenutbildning (1983:511) och enligt specialskolförordningen (1965:478).

Inom det kommunala området har från FL:s tillämpningsområde undantagits ärenden, t. ex. tjänstetillsättningar, hos kommunal myndighet om

ärendet avgörs genom beslut som överklagas genom kommunalbesvär eller besvär hos kommunal besvärsnämnd (2 § 2 FL). Besvär skall i dessa fall anföras inom tre veckor från den dag då justering av det över beslutet förda protokollet har tillkännagetts på kommunens eller landstingskommunens anslagstavla.

Vid handläggning i kommunal besvärsnämnd blir en stor del av FL:s regler tillämpliga på grund av en hänvisning till FL i 7 kap. 3 § kommunallagen (1977:179). Denna hänvisning avser dock inte 18 § FL.

Frågan om en reform av institutet kommunal besvärsnämnd har diskuterats inom kommunalbesvärskommittén i betänkandet Överklagande av kommunala beslut (SOU 1982:41). Kommittén har förordat att regler om nya, till gällande arbetsmarknadslagstiftning anpassade, fakultativa nämnder (meritprövningsnämnder) införs i stället för de nuvarande reglerna om kommunal besvärsnämnd. Kommittén har i det sammanhanget också berört den processuella fråga som hänger samman med att 18 § FL inte är tillämplig hos besvärsnämnden.

I motionen tas också upp fråga om information till arbetssökande om ett tjänstetillsättningsärendes gång.

Enligt FL:s huvudregel om kommunikation får ett ärende inte avgöras utan att sökande, klagande eller annan part underrättas om det som tillförts ärendet genom annan än honom själv och tillfälle beretts honom att yttra sig över det (15 §). Denna regel är dock inte tillämplig om ärendet rör bl. a. tillsättning av tjänst i första instans (15 § första stycket 2). Detta undantag har gjorts av hänsyn till den stora ärendefrekvensen. I proposition 1971:30 uttalade dåvarande departementschefen bl. a. följande:

> Undantaget, som saknar motsvarighet i arbetsgruppens lagförslag, har föranletts av önskemål härom i ett stort antal remissyttranden. De synpunkter som i yttrandena anförts till stöd för undantaget kan jag i allt väsentligt ansluta mig till. Jag vill särskilt betona att ett obligatoriskt krav på kommunikation i nu berörda typer av ärenden skulle medföra stora praktiska olägenheter för myndigheterna och risk för avsevärd fördröjning av ärendenas avgörande. Eftersom dessa skäl för slopande av kommuniceringskravet i ärenden om tjänstetillsättning m. m. väsentligen har aktualitet vid ärendes behandling i första instans, har undantagsregeln begränsats att gälla handläggningen i annan instans än besvärsinstans. Har t. ex. beslut i tjänstetillsättningsärende överklagats hos högre myndighet skall alltså i besvärsärendet ses till att klaganden får del av utredningsmaterialet, i den mån han inte tidigare fått kännedom om detta på annat sätt.

Samma kommuniceringsregler gäller på grund av en hänvisning i 7 kap. 3 § kommunallagen till 15 § FL även besvär över tjänstetillsättning som handläggs av kommunal besvärsnämnd.

*Kommuns skyldighet att meddela underrättelse om vissa beslut*

Motionen

I motion 1983/84:578 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) kritiseras förhållandet att kommunala organ i vissa fall kan behandla och fatta beslut i ärenden utan att berörda personer får personliga underrättelser om att behandling pågår eller att beslut har fattats. Förvaltningslagens regler om kommunikation och delgivning av beslut, m. m. är inte tillämpliga i dessa fall. Enligt motionen bör kommunallagen tillföras bestämmelser som tillförsäkrar envar som kan förmodas lida skada av ett föreslaget resp. fattat kommunalt beslut att få underrättelse i tid så att han kan hävda sin rätt och inte går förlustig sin möjlighet att klaga över beslutet.

I motionen anförs i sammanhanget också invändningar mot en bestämmelse i 21 § andra stycket 3 i det av förvaltningsrättsutredningen framlagda förslaget till en ny förvaltningslag. Den föreslagna bestämmelsen innebär att underrättelse om vad som tillförts ett ärende inte behöver ske innan ärendet avgörs om förhållandena är sådana att det kan befaras att genomförande av beslutet därigenom skulle försvåras avsevärt. I motionen uttrycks farhågor om att undantagsregeln skulle kunna tillämpas så att en myndighet anser sig ha möjlighet att slippa underrätta varje person som kan befaras överklaga ett beslut.

Gällande ordning, m. m.

Det förhållande i fråga om handläggningen hos kommunala myndigheter, som motionären tar upp, har sin grund i att olika rättsmedel står till buds vid överklagande av kommunala beslut beroende på vilka frågor som beslutet avser. Om det kommunala beslutet kan angripas endast genom kommunalbesvär är förvaltningslagens handläggningsregler inte automatiskt tillämpliga vid det kommunala organets handläggning av ärendet. Förvaltningslagens regler om t. ex. kommunicering av handlingar samt skyldigheter att ge enskild beslutsunderrättelse och besvärshänvisning behöver i dessa fall således inte iakttas av det kommunala organet. I stället gäller reglerna i kommunallagen om kungörelser rörande kommande ärendebehandling och meddelande om själva beslutet genom anslag på kommunens anslagstavla. Anslagsdatum är sedan utgångspunkt för beräkningen av besvärstid (7 kap. 1 § kommunallagen).

Hänsynstagande till den kommunala självstyrelsen ligger bakom denna ordning. I många fall har man dock gått långt när det gäller att jämställa den kommunala förvaltningen med statlig förvaltning genom att göra förvaltningslagen tillämplig i ärendena. Detta gäller framför allt den mera kvalificerade myndighetsutövning som är närmare reglerad i särskild lagstiftning och överlämnad till specialreglerade kommunala nämnder.

I samband med lagstiftningsarbetet på det kommunalrättsliga området har

sättet att tillkännage kommunala beslut i ärenden med enskilda parter diskuterats. När den förutvarande 1953 års kommunallag beslutades yttrade konstitutionsutskottet (KU 1953:22, s. 60) bl. a. att det inte torde föranleda mera avsevärda betänkligheter att alltid räkna besvärstiden från dagen för tillkännagivande av beslut på kommuns anslagstavla. Utskottet förutsatte nämligen att den som särskilt berörs av ett anhängigt ärende under hand gör sig underrättad om ärendets gång och däri meddelade beslut.

Frågan har på nytt övervägts av kommunalbesvärskommittén i betänkandet Överklagande av kommunala beslut (SOU 1982:41).

Kommittén har därvid uttalat bl. a. följande (s. 110).

Beträffande kommunala ärenden med enskilda parter finns vissa önskemål som är svåra att till fullo tillgodose. Av principiella skäl ställer kommunalbesvärskommittén sig avvisande till tanken att söka särlösningar inom kommunalbesvärsinstitutets ram. I fall där uttalade rättssäkerhetsintressen gör sig gällande bör i första hand övervägas möjligheten att införa förvaltningsbesvär som rättsmedel. I likhet med tidigare utredningar har kommunalbesvärskommittén också funnit att de praktiska svårigheter och nackdelar som är förknippade med att i återstående grupper av partsbetonade ärenden tillämpa ett system med individuella beslutsunderrättelser är betydande. Inte heller torde ett mera omfattande publiceringsförfarande – exempelvis utökat med tidningsannonsering – i förevarande sammanhang medföra fördelar som står i rimlig proportion till kostnader och arbete. Kommunalbesvärskommittén vill därför inte föreslå några särregler för kommunala ärenden med enskilda parter i vilka besluten kan överklagas endast genom kommunalbesvär.

Även förvaltningsrättsutredningen har ägnat uppmärksamhet åt frågorna om förvaltningslagen och kommunerna. Utredningen har förordat en teknisk översyn av kommunallagen och att därvid tas upp bl. a. frågor om förhållandet mellan kommunallagen och förvaltningslagen.

Genom tilläggsdirektiv (Dir. 1984:1) har demokratiberedningen fått i uppdrag att överväga de frågor som förvaltningsrättsutredningen har framfört.

Beträffande den av förvaltningsrättsutredningen föreslagna 21 § andra stycket 3 förvaltningslagen finns en bestämmelse med samma sakliga innehåll i den gällande förvaltningslagen (15 § första stycket 3). Av förarbetena framgår att bestämmelsen är avsedd för situationer när en part vägrar ta emot delgivning av utredning eller det är fråga t. ex. om olika tvångsåtgärder som för sitt genomförande måste beslutas utan att den berörde får kännedom om dem i förväg. En tillämpning av bestämmelsen på det sätt motionären befarar skulle däremot vara klart rättsstridig. Det skall också påpekas att bestämmelsen endast medger möjlighet att fatta ett beslut utan föregående kommunikation. När det gäller underrättelse om själva beslutet måste sådana myndigheter som är bundna av förvaltningslagen alltid iaktta reglerna i 18 § FL om underrättelse av beslut.

**Samernas rättsliga ställning m. m.**

*Motionen*

I folkpartiets partimotion 1983/84:2104 hemställs att riksdagen skall ge regeringen till känna vad som anförs om samernas ställning i motion 1983/84:2103.

Den sistnämnda motionen har i vad den avser handläggningen av ärenden som rör samerna och rennäringen hänvisats till jordbruksutskottet.

Motionärerna framhåller att samerna utgör en etnisk minoritet, som i egenskap av ursprunglig befolkning intar en särskild ställning, både gentemot majoritetsbefolkningen och andra minoritetsgrupper. Den samiska kulturen har enligt motionärerna emellertid genom århundraden, på grund av samhällets tryck, utsatts för stora påfrestningar såväl i ekonomiskt som i kulturellt hänseende.

Det är enligt motionen självklart att det måste föras en politik som garanterar rätten för samerna att bevara sin kulturella särart. Ett rikt och demokratiskt land måste ha råd med och skall kunna inrymma flera kulturer.

En huvudpunkt i motionen är att samernas ställning bör stärkas. De lagstiftningsfrågor som berör samer bör enligt motionen sammanföras i en särskild samelagstiftning.

Vid sidan av de frågor rörande rennäringen, m. m. som hänvisats till jordbruksutskottets beredning tas i motionen upp frågor om samernas situation när det gäller språk, utbildning och kultur. I motionen görs gällande att det råder brist på lärare för undervisning i samiska och de problem som förorsakas av detta. För att avhjälpa problemen bör den högskoleutbildning i samiska som finns vid Umeå universitet förstärkas, menar motionärerna. En självständig samisk institution bör vidare inrättas vid universitet, där man också bör bedriva forskning i samiska språk och kultur. En förstärkning bör också enligt motionen ske bl. a. när det gäller undervisning i samiska i vissa gymnasieskolor och i sameskolorna. En rätt för hemspråksundervisning bör slås fast i lag.

Stödet till samisk konst, teater, litteratur och film bör enligt motionen utökas inom samefondens resurser, som årligen bör förstärkas.

*Utredning om samernas ställning*

En under 1982 tillsatt kommitté har fått i uppgift att utreda vissa frågor rörande samerna. Kommitténs direktiv beslutades den 2 september 1982 (Dir. 1982:71). Tilläggsdirektiv (Dir. 1983:10) beslutades i februari 1983.

Kommittén skall utreda frågor som rör samernas situation och överväga åtgärder för att stärka deras ställning i olika avseenden.

Utredningen av samernas situation tar i första hand sikte på sådana frågor som har samband med samernas särställning i det svenska samhället. En primär uppgift för kommittén är att klarlägga vilka särskilda behov som kan

härledas till samernas ställning som urbefolkning. Det resultat som kommittén kommer fram till vid denna grundläggande genomgång bör enligt direktiven utgöra utgångspunkten för kommitténs övriga undersökningar och överväganden.

Kommitténs övriga uppgifter bör enligt direktiven inriktas på tre grupper av frågor, nämligen behov av att stärka skyddet för rennäringen, frågan om ett nytt samiskt organ och insatser för att stärka det samiska språkets ställning.

I fråga om insatser för det samiska språket förutsätts kommittén samråda med språk- och kulturarvsutredningen (U 1981:04).

*Tidigare riksdagsbehandling rörande samisk utbildning m. m.*

Riksdagen anslöt sig år 1977 till riktlinjerna för samisk utbildning i proposition 1976/77:80 om insatser för samerna (KrU 1976/77:43, UbU 1976/77:1 y, rskr 1976/77:289). Därefter bildades en arbetsgrupp (U 1977:10) inom utbildningsdepartementet för att lägga fram förslag om den administrativa och pedagogiska ledningen av en samisk utbildningsväg. I gruppen fanns bl. a. företrädare för samernas organisationer. Arbetsgruppen avlämnade år 1978 betänkandet (Ds U 1978:5) Administration och ledning av en samisk utbildningsväg.

Frågor rörande den samiska utbildningen har därefter behandlats av riksdagen bl. a. med anledning av proposition 1979/80:82 om bl. a. ledning och administration av sameskolorna (UbU 1979/80:25, rskr 1979/80:285). Senast behandlades dessa frågor av riksdagen vid 1982/83 års riksmöte i samband med behandlingen av 1983 års budgetproposition (UbU 1982/83:21, rskr 1982/83:311).

I en motion hade då yrkats att riksdagen hos regeringen skulle begära initiativ och förslag i syfte att stärka det samiska språkets ställning i skolundervisningen.

Utbildningsutskottet hänvisade bl. a till de principuttalanden rörande samiska utbildningsfrågor som hade gjorts i proposition 1976/77:80 om insatser för samerna och som riksdagen ställde sig bakom (KrU 1976/77:43, rskr 1976/77:289). Vidare pekade utbildningsutskottet på att en sameskolstyrelse för samtliga sju sameskolor inrättats under budgetåret 1980/81 med i huvudsak motsvarande uppgifter som åligger skolstyrelse för den kommunala grundskolan. Utbildningsutskottet erinrade även om att riksdagens beslut om hemspråksundervisning vid riksmötet 1975/76 innebär att kommunerna har skyldighet att aktivt främja och stimulera tvåspråkighet inte bara hos invandrarbarn utan också hos barn inom ursprungliga minoriteter i Sverige. Beträffande lärarutbildning med inslag av undervisning i det samiska språket lämnade utskottet uppgifter om den utbildning som meddelas vid högskolan i Luleå. Utbildningsutskottet hänvisade också till den verksamhet som bedrivs

inom ramen för det nordiska samarbetet, bl. a. vid Nordiska sameinstitutet i Kautokeino.

Vidare ville utbildningsutskottet fästa uppmärksamhet på den kommitté som skulle tillkallas för att utreda vissa frågor om samernas ställning i Sverige.

Utbildningsutskottet ansåg sammanfattningsvis att det inte var erforderligt att riksdagen med anledning av motionen skulle ta några ytterligare initiativ i syfte att stärka det samiska språkets ställning. Motionen avstyrktes därför. Riksdagen godtog vad utbildningsutskottet anfört.

**Slopande av övre åldersgränser för offentliga uppdrag**

*Motionen*

I motion 1982/83:1144 av Jörgen Ullenhag m. fl. (fp) hemställs att riksdagen hos regeringen begär att tillämpliga lagar och förordningar ändras så att ingen övre åldersgräns fastställs för offentliga uppdrag.

Motionärerna anför bl. a. att de åldersgränser uppåt för olika slag av offentliga uppdrag som fortfarande finns kvar bör avskaffas. Det är många gånger ett slöseri att man i samhällsarbetet inte tillräckligt drar nytta av äldre personer. Skäl finns inte längre för att förklara äldre personer obehöriga att upprätthålla förtroendeuppdrag. Riksdagen bör enligt motionärerna kunna ta ställning i denna fråga utan att vänta på ytterligare utredningsarbete.

*Frågans tidigare behandling*

Förslag om att övre åldersgränser för offentliga uppdrag skall avskaffas har tidigare behandlats av riksdagen vid 1978/79, 1980/81, 1981/82 och 1982/83 års riksmöten.

Vid sin behandling av frågan 1978 anförde konstitutionsutskottet (KU 1978/79:2) att åldersgränser i samband med nomineringar i första hand berör de politiska partiernas interna överväganden. I ett särskilt yttrande (fp) anfördes att äldre människors möjligheter att inneha offentliga uppdrag inte endast är beroende av interna överväganden inom partierna. De förhindras också av formella åldersregler som sanktioneras av statsmakterna.

I sitt betänkande vid 1980/81 års riksmöte om vissa frågor rörande den statliga förvaltningen m. m. (KU 1980/81:8) redovisade konstitutionsutskottet i reciten en genomgång av de åldersregler som gäller f. n. Genomgången visade att åldersgränser främst förekommer i fråga om nämndemannauppdrag i olika domstolar. En övre åldersgräns stadgas också för ordförande, ledamöter och suppleanter i taxeringsnämnder liksom för ledamöter av arrende- och hyresnämnder. I samtliga nu nämnda fall är åldersgränsen 70 år.

Med anledning av genomgången anförde utskottet.

Enligt utskottet bör huvudprincipen vara att inga övre åldersgränser skall

finnas för offentliga uppdrag. Detta är också det normala förhållandet. För förtroendemannauppdrag i domstolar och vissa domstolsliknande organ har emellertid under 1960- och 1970-talen införts en sjuttioårsgräns. Motivet synes då ha varit att man har velat öka garantierna för att inte uppdraget skall innehas av personer som på grund av allt för hög ålder är mindre skickade att tjänstgöra som domare. Utskottet har förståelse för detta motiv. Å andra sidan kan det med större tyngd hävdas att det även i dessa fall borde få ankomma på de organ som utser uppdragstagarna att utan lagfästa begränsningar av detta slag välja de personer som anses mest lämpade för uppdragen.

Även om starka skäl således synes tala mot att behålla de existerande övre åldersgränserna för offentliga uppdrag, kan utskottet inte ställa sig bakom motionärernas krav att utan närmare utredning slopa dessa gränser. Utskottet föreslår därför att regeringen får närmare pröva behovet av övre åldersgränser som villkor för valbarhet till offentliga uppdrag mot bakgrund att vad utskottet i det föregående anfört. Detta bör ges regeringen till känna.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag.

Frågan behandlades i riksdagen ånyo vid 1981/82 och 1982/83 års riksmöten.

Konstitutionsutskottet (KU 1981/82:4 och 1982/83:17) gjorde då uttalanden av innebörd att det inom regionkansliet inletts en prövning av åldersgränserna och att resultatet av detta arbete borde avvaktas innan ett förnyat ställningstagande gjordes i frågan. Riksdagen följde utskottet.

Sedan riksdagen fattat beslut med anledning av konstitutionsutskottets betänkande togs frågan om ett slopande av den övre åldersgränsen för nämndemän upp i proposition 1982/83:126 om underrätternas sammansättning m. m.

I propositionen anfördes att konstitutionsutskottets betänkande 1980/81:8 i ifrågavarande del varit föremål för remissbehandling samtidigt med en inom justitiedepartementet upprättad promemoria om underrätternas sammansättning och en rapport om nämndemännens tjänstgöringsförhållanden. De allra flesta av remissinstanserna som uttalat sig i denna fråga hade enligt propositionen avstyrkt ett avskaffande av 70-årsgränsen. Några remissinstanser, däribland Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet och Landsorganisationen ställde sig dock positiva till att slopa åldersgränsen.

I propositionen gjorde departementschefen följande uttalande:

För nämndemannauppdrag är det, som jag anfört i det föregående, av största betydelse att uppdragstagarna har en bred folklig förankring. Det kan därför inte komma i fråga att utan tungt vägande skäl genom valbarhetsvillkor utesluta stora grupper av medborgare. För min del anser jag dock att de skäl som år 1963 ansågs tala för införandet av en övre åldersgräns för nämndemän alltjämt är bärande. Jag vill tillägga att en av de ojämnheter i nämndemannakårens sammansättning som särskilt påtalats är att genomsnittsåldern är markant högre bland nämndemännen än bland befolkningen i övrigt. Ett slopande av den övre åldersgränsen kan befaras förstärka detta förhållande. Det kan här påpekas att en undersökning om nämndemännens tjänstgöringsförhållanden visar att ålderspensionärerna redan nu utgör en lika stor andel av nämndemannakåren som av befolkningen i övrigt.

Jag vill f. ö. erinra om att de lagfarna domarna är skyldiga att avgå med pension från sina tjänster vid 67 års ålder. Även om det förekommer att domstolarna anlitar pensionerade domare för förstärkningsändamål torde det vara sällsynt att man därvid anlitar domare som fyllt 70 år.

Vid riksdagsbehandlingen av proposition 1982/83:126 väcktes i två följdmotioner (fp, m) fråga om slopande av övre åldergräns för nämndemannauppdrag.

Justitieutskottet behandlade frågan i ett betänkande JuU 1982/83:32 och anslöt sig därvid till propositionens förslag och de där redovisade motiven för att bibehålla 70-årsgränsen. Justitieutskottet uttalade vidare att det vid ett slopande av 70-årsgränsen för nämndemän skulle uppkomma ett anmärkningsvärt motsatsförhållande om samtidigt de lagfarna domarna skulle förbli tvungna att avgå med pension vid 67 års ålder. Ett sådant motsatsförhållande skulle dessutom, enligt justitieutskottets mening, poängteras genom den förstärkning av nämndemännens ställning som meddomare som samtidigt hade förordats med anledning av den föreliggande propositionen.

På anförda skäl tillstyrkte justitieutskottet propositionens förslag i denna del och avstyrkte de ifrågavarande motionerna.

I en reservation (m, fp) till justitieutskottets betänkande yrkades att riksdagen som sin mening skulle ge regeringen till känna att den övre åldersgränsen för nämndemannauppdrag skulle slopas.

Riksdagen beslutade i enlighet med utskottsmajoritetens hemställan.

**Slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter**

*Motionen*

I motion 1983/84:1378 av Axel Andersson och Nils Svensson (båda s) påpekades att det nu förflutit mer än tio år sedan det togs beslut om ett successivt slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter. Enligt motionärerna kan man dock fortfarande finna prefixet Kunglig använt både på statliga myndigheter här hemma och på våra utlandsmyndigheter runt om i världen.

Med hänsyn till den långa tidrymd som nu förflutit utan att någon förändring skett föreslår motionärerna att prefixet Kunglig i namnet på statliga myndigheter slopas med omedelbar verkan.

*Frågans tidigare behandling*

Frågan om slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter behandlades vid en allmän beredning med regeringen i slutet av oktober 1974. Man kom därvid fram till att som en konsekvens av den nya grundlagens ikraftträdande borde ordet Kunglig som tidigare markerat myndigheternas lydnadsställning i förhållande till kungen slopas framför myndighets namn. När det gällde militära myndigheter och förband tillkom

den omständigheten att kungens ställning som högste befälhavare skulle upphöra med 1974 års utgång. Då någon föreskrift om att myndighets namn skulle föregås av ordet Kunglig inte fanns, ansågs det inte erforderligt med något formellt regeringsbeslut i frågan.

Frågan behandlades av konstitutionsutskottet i 1975 års granskningsbetänkande (KU 1975:12). Enligt vad utskottet då inhämtat skulle beteckningen i fråga komma att slopas i Sveriges statskalender och i svenska försvarsväsendets rulla. Vissa föreskrifter i ämnet hade vidare utfärdats inom utrikesdepartementet. Enligt dessa föreskrifter skulle prefixet Kungl. på skyltar, i präglingspressar för pass och på utrikesrepresentationens sigill få behållas t. v. men skulle borttagas vid nyanskaffning. Utlandsmyndigheterna skulle på vapenplåtar etc. som nyanskaffas komma att benämnas "Sveriges ambassad/generalkonsulat/konsulat/vicekonsulat".

Utskottet hade ingen erinran mot att beteckningen Kunglig slopades i namnet på statliga myndigheter och ej heller mot formerna för de åtgärder som vidtagits från regeringskansliets sida. Reservationer lämnades av moderata samlingspartiets och centerpartiets ledamöter i utskottet. Båda reservationerna berörde formerna för beslutsfattandet i hithörande frågor. I moderaternas reservation framfördes vidare principiella invändningar mot slopandet av beteckningen Kunglig.

Enligt vad som inhämtats från utrikesdepartementet tillämpas de tidigare meddelade föreskrifterna t. ex. vid nyanskaffning av skyltar.

**Allmän flaggdag den 4 oktober**

*Motionen*

I motion 1983/84:743 av Per-Richard Molén och Erik Olsson (båda m) föreslås att riksdagen skall uttala sig för att den 4 oktober, benämnd "Företagsamhetens dag", blir allmän flaggdag.

Motionärerna framhåller att den 1 maj sedan början av 1890-talet haft karaktären av en arbetarrörelsens mönstringsdag och som sådan blivit upptagen både som allmän flaggdag och som helgdag.

Under senare år har dock även företagare i Sverige velat manifestera sina intressen med demonstrationståg, offentliga anföranden och debatter. Den 4 oktober 1983 samlades i Stockholm tiotusentals företagare för att ge uttryck för sin inställning till löntagarfonder. Den 4 oktober kommer enligt motionen alltid att förknippas med företagarnas kamp för ett fritt näringsliv och ett bibehållande av marknadsekonomin i Sverige.

*De allmänna flaggdagarna*

De allmänna flaggdagarna framgår av förordningen (1982:270) om allmänna flaggdagar. Konungens och Drottningens samt Kronprinsessans födelse- och namnsdagar är allmänna flaggdagar enligt förordningen. Allmänna

flaggdagar härutöver är nyårs-, påsk-, pingst-, jul- och midsommardagarna, den 1 maj, den 6 juni, dagen för riksdagsvalet, FN-dagen, Gustav Adolfsdagen samt Nobeldagen.

**Slopande i almanackor av beteckningen Menlösa barns dag**

*Motionen*

Enligt motion 1983/84:2132 av Wiggo Komstedt (m) föreslås riksdagen besluta att dag med beteckningen Menlösa barns dag eller motsvarande innehållande ordet menlös ej skall ingå i namnlängd tillhörande almanackor avsedda för försäljning till den svenska allmänheten.

Enligt motionen har ordet "menlös" i modern svenska alltmer förlorat sin gamla bibetydelse av oskyldig, skuldlös, oskuldsfull, "som vet av inget ont".

Motionären konstaterar att beteckningen Menlösa barns dag för den 28 december trots den påtalade betydelseförskjutningen används i de svenska almanackorna fortfarande och trots att Menlösa barns dag avskaffades som helgdag redan år 1772.

Enligt motionärens mening bör riksdagen genom lag föreskriva att i almanackor avsedda för allmänheten inte någon särskild dag med beteckningen Menlösa barns dag eller i övrigt med användandet av ordet "menlös" skall förekomma.

*Tidigare riksdagsbehandling*

Frågan om översyn av almanackans namnlängd har tidigare behandlats av kulturutskottet med anledning av väckta motioner.

Kulturutskottet (KrU 1976/77:4 och 1980/81:2) har därvid pekat på bl. a. den kulturhistoriska aspekten när det gäller almanackans namnlängd. Kulturutskottet har också framhållit att namnlängden i och med att almanacksprivilegiet löpt ut inte längre kan anses ha samma officiella karaktär som tidigare. Det står nämligen enligt tryckfrihetsförordningen 1 § "varje svensk medborgare fritt att, med iakttagande av de bestämmelser som äro i denna förordning meddelade till skydd för enskild rätt och allmän säkerhet, i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst". Enligt kulturutskottet har alltså den som vill ge ut en almanacka möjlighet att göra detta och har då också att själv bestämma vilken namnlängd han vill låta flyta in i denna almanacka. Riksdagen har ställt sig bakom denna uppfattning.

**Utskottet**

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal motioner rörande statlig förvaltning m. m. som väckts under allmän motionstid.

Gemensamt för flertalet av de i motionerna väckta frågorna är att dessa på ett eller annat sätt rör myndigheternas verksamhet i förhållande till allmänheten. I några motioner föreslås ändringar i den förvaltningsrättsliga lagstiftningen.

En motion om samernas rättsliga ställning behandlas också i betänkandet. Slutligen tas upp vissa speciella frågor. Det gäller åldersgränser för offentliga uppdrag, benämningen på statliga myndigheter, införande av en ny flaggdag samt almanackans namnlängd.

Frågan om den enskilda människans ställning i förhållande till myndigheterna står i förgrunden i moderata samlingspartiets partimotion 1983/84:433. Motionen behandlas i förevarande sammanhang endast såvitt avser dessa frågor (yrkande 1, delvis). Motionen i övrigt kommer utskottet att behandla senare i samband med vissa grundlags- och datafrågor.

I motionen nämns vissa konkreta åtgärder som kan vara ägnade att stärka *den enskildes ställning i förhållande till myndigheterna.* Av stor vikt är enligt motionen att öka möjligheterna att upptäcka och beivra felaktig myndighetsutövning. Således förordas i motionen att den pågående JO-utredningen skall inrikta sitt arbete på att öka JO:s sanktionsmöjligheter. Åtalsmöjligheten bör användas i större utsträckning och inspektionsverksamheten intensifieras. Vidare förordas att reglerna om tjänsteansvar i offentlig förvaltning skall skärpas.

Utskottet vill erinra om att olika aspekter på myndigheternas verksamhet på senare tid varit föremål för särskilda utredningsinsatser och överväganden inom regeringskansliet. Viktiga delar av detta arbete har utskottet redovisat inledningsvis i betänkandet. Sålunda pågår f. n. ett arbete med en översyn av förvaltningslagen och av tjänsteansvaret i offentlig verksamhet. Särskilda insatser görs också för att förbättra kontakterna enskilda personer och myndigheter emellan, bl. a. genom att engagera myndigheter och anställda inom hela statsförvaltningen för att aktivt verka för bättre service och kontakter med medborgarna.

Beträffande den pågående utredningen om JO:s verksamhet vill utskottet framhålla att de i motionen väckta frågeställningarna ligger inom ramen för utredningsarbetet.

Mot bakgrund av det anförda finns det enligt utskottet inte något behov av att riksdagen nu tar ett initiativ i dessa frågor. Utskottet avstyrker därför yrkandet i motion 433 om ett tillkännagivande till regeringen om ytterligare utredningsinsatser men anser att motionen i denna del får anses besvarad med vad utskottet anfört.

I motionen tas vidare upp frågan om *rättelse av i sak felaktiga myndighetsbeslut.* Enligt motionen bör myndigheterna få möjlighet att i ökad utsträck-

ning kunna rätta sina beslut när dessa blivit felaktiga och därmed reducera antalet överklaganden till högre instans. Motsvarande krav framförs i motion 1983/84:930 av Sten Andersson i Malmö (m).

Som tidigare redovisats innehåller förslaget till ny förvaltningslag särskilda regler som skall ge myndigheterna befogenhet att under vissa förutsättningar rätta felaktiga beslut som är till nackdel för enskild part. Förslaget är under beredning i regeringskansliet.

Enligt utskottet krävs inte heller på denna punkt något initiativ från riksdagens sida. Motionerna 1983/84:433, såvitt nu är i fråga, och 1983/84:930 får enligt utskottets mening anses besvarade med det anförda.

I moderata samlingspartiets partimotion föreslås också att det skall finnas bestämda *svarsfrister för myndigheterna.* Denna fråga behandlas även i motion 1982/83:692 av Börje Hörnlund och Gösta Andersson (båda c). Det är enligt motionärerna naturligt att även myndigheterna åläggs att besvara framställningar och avgöra ärenden inom rimlig tid. Sådana krav ställs ju på enskilda medborgare, företag etc. från myndigheternas sida.

Vikten av skyndsamhet i ärendehandläggningen har, som tidigare nämnts, kommit till uttryck bl. a. i allmänna verksstadgan. Även denna fråga har övervägts av förvaltningsrättsutredningen, som föreslagit en ny regel i förvaltningslagen som skall tillgodose kravet på enkelhet, snabbhet och även ekonomi i myndighetsutövningen samtidigt som rättssäkerhetskraven inte får eftersättas. Enligt utskottets mening bör riksdagen inte ta ställning i frågan innan resultatet av pågående arbete föreligger. Till viss del anser utskottet motion 1983/84:433, såvitt nu är i fråga, och 1982/83:692 tillgodosedda genom vad utskottet anfört om det pågående utredningsarbetet.

I några motioner framställs vissa andra yrkanden om *ändringar i förvaltningslagen.*

Motion 1982/83:1124 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) innehåller ett förslag till en bestämmelse som efter mönster av en särskild regel i lagen (1980:11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen skall slå fast att en myndighet alltid skall behandla rätts- och hjälpsökande med respekt och omtanke.

Enligt motion 1983/84:584 av Marianne Karlsson (c) bör förvaltningslagen tillföras en regel som ålägger en felande tjänsteman att be om ursäkt och bekräfta att rättelse vidtagits.

Dessa frågor har enligt utskottet samband med de pågående insatserna för att skapa goda kontakter mellan enskilda och myndigheterna. Även förvaltningsrättsutredningen har uppmärksammat betydelsen av myndigheternas service gentemot allmänheten.

Utskottet anser att resultatet av pågående arbete med angivna frågor nu bör avvaktas.

Utskottet avstyrker med hänsyn till det nu anförda motion 1982/83:1124.

Beträffande motion 1983/84:584, som också avstyrks av utskottet, kan i sammanhanget erinras om att 19 § förvaltningslagen föreskriver att myndig-

heten före beslut om rättelse i princip skall lämna part tillfälle att yttra sig.

I motion 1982/83:1685 av Thure Jadestig och Olle Göransson (båda s) förordas att besvärstiden enligt förvaltningslagen bör utökas från tre veckor till en månad.

Denna fråga har tidigare behandlats av utskottet som hänvisade till den pågående översynen av förvaltningslagen. Utskottet finner inte nu skäl att frångå detta ställningstagande och avstyrker motionen.

En fråga rörande *myndigheternas språk* har väckts i motion 1983/84:1118 av Hans Petersson i Röstånga (fp). Enligt motionen bör myndigheterna se över det språk som används i meddelanden till medborgarna.

Vissa regler för myndigheternas språkanvändning är som utskottet tidigare redovisat angivna i en särskild förordning. Dessa regler har kompletterats med konkreta råd och upplysningar. Det kan nämnas att statsrådsberedningen f. n. håller på att utarbeta en ny regelsamling för författningsspråket. Frågan har också uppmärksammats av förvaltningsrättsutredningen, som föreslår en uttrycklig föreskrift i ämnet. Vidare kan erinras om den s. k. språkvårdsutredningens arbete.

Mot den angivna bakgrunden är det enligt utskottets mening inte påkallat att ta ytterligare initiativ i frågan. Motion 1983/84:1118 får enligt utskottet anses tillgodosedd med vad som anförts.

I vänsterpartiet kommunisternas partimotion 1983/84:336 har väckts fråga om *en "humanparagraf" i lagstiftningen*. Syftet med en sådan skulle enligt motionen vara att motverka stötande beslut och främja ett gentemot medborgarna humant betraktelsesätt från myndigheternas sida. I motionen erinras om samhällets och de offentliga institutionernas alltmer komplicerade karaktär.

Motionen handlar i första hand om den enskildes faktiska möjligheter att hävda sin rätt mot felaktiga eller alltför formalistiska myndighetsbeslut. Utskottet delar självfallet uppfattningen att det måste vara varje samhälles skyldighet att ge den enskilde en human och rättvis behandling i alla myndighetskontakter. Detta är en allmänt omfattad grundsyn i vårt samhällssystem. Principen är förankrad i grundlag i första hand genom bestämmelsen i 1 kap. 9 § regeringsformen om skyldighet för domstolar och förvaltningsmyndigheter att i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt att iaktta saklighet och opartiskhet. Reglerna i 11 kap. 12 och 13 §§ om dispens- och nådeinstituten m. m. öppnar särskild möjlighet till individuella hänsynstaganden.

Beträffande myndighetsutövningen vill utskottet tillägga att det pågående arbetet i syfte att betona myndigheternas serviceroll utgör ett betydelsefullt steg i riktning mot att förbättra myndigheternas attityd gentemot de enskilda människorna. Den pågående översynen av förvaltningslagen är också av stor vikt i sammanhanget. Slutligen bör också erinras om att den granskande verksamhet som bl. a. JO och JK bedriver i syfte att motverka felaktig myndighetsutövning.

Sammanfattningsvis anser utskottet att man inte genom en sådan paragraf som föreslås i motionen kommer till rätta med de misstag som trots allt kan begås vid myndighetsutövning. Tvärtom skulle enligt utskottet ett stadgande av den innebörden kunna skapa risker för godtycke. Utskottet avstyrker därför motionen.

Gällande regler i fråga om sättet för *tillkännagivande av tjänstetillsättning* och reglerna för myndigheternas kommunikation i tjänstetillsättningsärenden tas upp i motion 1982/83:521 av Gunnar Björk i Gävle och Ulla Ekelund (båda c). Motionärerna kritiserar det förhållandet att de som sökt en tjänst normalt inte får underrättelse om beslut i ärendet eller besvärshänvisning.

Som utskottet tidigare redovisat är reglerna på dessa områden betingade av särskilda skäl, bl. a. kostnadshänsyn. Utskottet anser problemet värt att uppmärksammas. Riksdagen bör dock enligt utskottets mening först avvakta resultatet av det pågående översynsarbetet rörande förvaltningslagen. Motion 1982/83:521 får anses vara besvarad med vad som nu anförts.

I motion 1983/84:578 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) tas upp fråga om *kommuns skyldighet att meddela underrättelse om vissa beslut.*

Enligt motionen bör i kommunallagen och förvaltningslagen införas bestämmelser som tillförsäkrar alla som kan komma att lida skada av kommunala beslut att få personlig underrättelse i sådan tid att de kan hävda sin rätt.

Kommunikation före beslut och personlig beslutsunderrättelse är grundläggande krav som ställts upp i förvaltningslagen. Dessa moment i ärendehandläggningen är i princip obligatoriska inslag i de statliga förvaltningsmyndigheternas verksamhet. Beträffande kommunala beslut är läget något annorlunda. En stor del av dessa fattas av fullmäktige och rör allmänna kommunala angelägenheter. Besluten riktar sig sällan till enskilda kommuninvånare utan har oftast en generell verkan. Fullmäktigebesluten har alltså inte den karaktär av myndighetsutövning mot enskild person som är kännetecknande för statliga myndigheters beslut. Även om t. ex. kommunala anslagsbeslut eller beslut om avgiftstaxor etc. får återverkningar för en enskilds ekonomi är det enligt utskottets mening inte praktiskt möjligt att efter mönster av förvaltningslagen ha ett system med personliga underrättelser till varje enskild som kan beröras av beslutet. Man måste här i huvudsak få lita till att de i kommunallagen förutsatta förfarandena med kungörelser om kommande ärendebehandling och tillkännagivande av beslut.

Beträffande den del av kommunernas verksamhet som innefattar direkt myndighetsutövning mot enskild och där en kommunal nämnd fattar beslut är däremot förvaltningslagen i princip tillämplig.

Utskottet vill erinra om att kommunalbesvärskommittén bl. a. diskuterat ett system med individuella beslutsunderrättelser beträffande vissa partsbetonade ärenden som i dag inte handläggs enligt förvaltningslagen. Förvaltningsrättsutredningen har också berört frågan och även kommit med vissa konkreta förslag som gäller den kommunala ärendehandläggningen. På dess

initiativ har det uppdragits åt demokratiberedningen att ytterligare överväga frågor om förhållandet mellan kommunallagen och förvaltningslagen.

De frågor om formerna för information och angelägenheten av underrättelser i vissa fall för enskilda som aktualiserats i motionen ligger således inom ramen för pågående utredningsarbete.

Utskottet avstyrker motionsyrkandet men anser att motionen till viss del kan anses vara tillgodosedd med vad utskottet ovan anfört.

I folkpartiets partimotion 1983/84:2104 behandlas *samernas rättsliga ställning, m. m.* Motiveringen till motionen återfinns i motion 1983/84:2103. Vissa frågor med anknytning till samernas näringsverksamhet bereds i jordbruksutskottet.

I motionen förordas en rad olika åtgärder vad gäller samernas språk, utbildning och kultur i syfte att garantera samernas rätt att bevara sin kulturella särart.

Utskottet delar motionärernas uppfattning i fråga om samernas krav på respekt för sin etniska särställning vilket måste vara vägledande vid överväganden av åtgärder som syftar till att stärka samernas ställning. Det bör erinras om att det s. k. målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § regeringsformen förutsätter att bl. a. etniska och språkliga minoriteters möjligheter att behålla och utveckla sitt eget kultur- och samfundsliv bör främjas.

Frågan om samernas situation har på senare år följts med stor uppmärksamhet från statsmakternas sida. Sedan sameutredningen blev klar med sitt arbete år 1975, har en rad olika insatser beslutats för samerna. Dessa har varit inriktade på bl. a. samiska näringar, samisk kulturell verksamhet och samernas organisationer. För samordning av dessa frågor finns sedan 1977 en permanent arbetsgrupp som är knuten till utbildningsdepartementet. Vidare kan nämnas den 1982 tillsatta samerättsutredningen (Ju 1983:05) som har till uppgift att överväga åtgärder för att stärka samernas ställning i olika avseenden. Utredningen skall i första hand ta sikte på sådana frågor som har samband med samernas särställning i det svenska samhället.

De förslag till åtgärder som anges i folkpartimotionen ligger enligt utskottets mening inom ramen för pågående utredningsarbete. Resultatet av detta arbete bör inte föregripas. Utskottet avstyrker motionen, som får anses besvarad med vad utskottet anfört.

I motion 1982/83:1144 av Jörgen Ullenhag m. fl. (fp) hemställs att riksdagen skall ta initiativ till ett *slopande av övre åldersgränser för offentliga uppdrag*.

Utskottet har behandlat denna fråga vid flera tillfällen under senare år. En genomgång av gällande åldersregler som utskottet gjorde vid 1980/81 års riksmöte visade att åldersgränsen 70 år förekom främst i fråga om nämndemannauppdrag. För ledamöter i taxeringsnämnder liksom i arrende- och hyresnämnder fanns också en 70-årsgräns.

Med anledning av genomgången förordade utskottet att regeringen skulle närmare pröva behovet av åldersgränser som villkor för valbarhet till

offentliga uppdrag. Frågan togs upp av regeringen i proposition 1982/83:126 om underrätternas sammansättning, m. m. I propositionen framhölls intresset av att de som väljs som nämndemän har en bred folklig förankring. Ett slopande av åldersgränsen kunde dock befaras förstärka det rådande förhållandet att genomsnittsåldern bland nämndemännen är markant högre än bland allmänheten i övrigt. Riksdagen anslöt sig till propositionens förslag att bibehålla åldersgränserna för nämndemännen (JuU 1982/83:32).

Med hänvisning till det anförda anser utskottet inte påkallat att initiativ tas till en ny prövning av frågan och avstyrker motion 1982/83:1144.

I motion 1983/84:1378 av Axel Andersson och Nils Svensson (båda s) förordas *slopande av benämningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter.*

Frågan om slopande av benämningen Kunglig på de statliga myndigheterna har tidigare uppmärksammats av konstitutionsutskottet i granskningsbetänkandet KU 1975:12. I samband med granskningen redovisade statsrådsberedningen och utrikesdepartementet åtgärder som med anledning av den nya regeringsformen vidtagits eller som successivt skulle vidtas för att utmönstra beteckningen Kunglig framför statliga myndigheters namn. Utskottet uttalade då att det inte hade någon erinran bl. a. beträffande formerna för de åtgärder som vidtagits från regeringskansliets sida.

Utskottet har inte funnit anledning att nu ta något ytterligare initiativ i frågan. Motionen avstyrks följaktligen.

I motion 1983/84:743 av Per-Richard Molén och Erik Olsson (båda m) föreslås att riksdagen skall uttala sig för en *allmän flaggdag den 4 oktober,* som skall kallas "Företagsamhetens dag". Utskottet avstyrker motionsyrkandet.

I motion 1983/84:2132 av Wiggo Komstedt (m) hemställs att riksdagen skall besluta om *slopande av beteckningen Menlösa barns dag i almanackans namnlängd.*

Den i motionen väckta frågan har tidigare behandlats av riksdagen med anledning av motionsvägen väckta förslag om revision av almanackans namnlängd. Riksdagen (KrU 1976/77:4 och 1980/81:2) har därvid pekat på bl. a. den kulturhistoriska aspekten på namnlängden och tryckfrihetsförordningens regelsystem.

Konstitutionsutskottet finner för sin del inte skäl inta en annan ståndpunkt i frågan. Utskottet avstyrker motionen.

**Hemställan**

Utskottet hemställer

1. beträffande *den enskildes ställning i förhållande till myndigheterna, m. m.*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:433, yrkande 1, såvitt nu är i fråga,

2. beträffande *rättelse av i sak felaktiga myndighetsbeslut*
   att riksdagen avslår motionerna 1983/84:433, yrkande 1, såvitt nu är i fråga, och 1983/84:930,
3. beträffande *svarsfrister för myndigheterna*
   att riksdagen avslår motionerna 1983/84:433, yrkande 1, såvitt nu är i fråga, och 1982/83:692,
4. beträffande *ändringar i förvaltningslagen*
   att riksdagen
   a) avslår motion 1982/83:1124,
   b) avslår motion 1983/84:584,
   c) avslår motion 1982/83:1685,
5. beträffande *myndigheternas språk*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:1118,
6. beträffande *en "humanparagraf" i lagstiftningen*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:336,
7. beträffande *tillkännagivande av tjänstetillsättning*
   att riksdagen avslår motion 1982/83:521,
8. beträffande *kommuns skyldighet att meddela underrättelse om vissa beslut*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:578,
9. beträffande *samernas rättsliga ställning, m. m.*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:2104,
10. beträffande *slopande av övre åldersgränser för offentliga uppdrag*
    att riksdagen avslår motion 1982/83:1144,
11. beträffande *slopande av benämningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:1378,
12. beträffande *allmän flaggdag den 4 oktober*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:743,
13. beträffande *slopande av beteckningen "Menlösa barns dag" i almanackans namnlängd*
    att riksdagen avslår motion 1983/84:2132.

Stockholm den 3 oktober 1984

På konstitutionsutskottets vägnar
OLLE SVENSSON

*Närvarande:* Olle Svensson (s), Anders Björck (m), Yngve Nyquist (s), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Kurt Ove Johansson (s), Kerstin Nilsson (s), Sven-Erik Nordin (c), Sture Thun (s), Anita Modin (s), Elisabeth Fleetwood (m), Nils Berndtson (vpk), Ove Eriksson (m), Ingvar Björk (s) och Lars Ernestam (fp).

## Reservationer

1. beträffande *ändringar i förvaltningslagen* (mom. 4 a)

Anders Björck, Hans Nyhage, Elisabeth Fleetwood och Ove Eriksson (alla m) anser

*dels* att den del av utskottets yttranden på s. 26 som börjar "Utskottet anser" och slutar "motion 1982/83:1124" bort ha följande lydelse:

Det är enligt utskottets mening lämpligt att regeringen i samband med den pågående beredningen av förvaltningsrättsutredningens förslag till en ny förvaltningslag överväger att komplettera förvaltningslagen med en sådan bestämmelse som förordas i motion 1982/83:1124 och lägger fram ett förslag till riksdagen i frågan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

*dels* att utskottet under 4 a) bort hemställa

4. beträffande *ändringar i förvaltningslagen*

att riksdagen

a) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motion 1982/83:1124.

2. beträffande *en "humanparagraf" i lagstiftningen* (mom. 6)

Nils Berndtson (vpk) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 27 med "Motionen handlar" och slutar på s. 28 med "därför motionen" bort ha följande lydelse:

Den offentliga verksamheten har under de senaste decennierna undergått stora förändringar. Påtagliga drag är härvidlag bl. a. framväxten av en starkt sektoriserad förvaltning och tillkomsten av allt fler och mer komplicerade regelsystem.

På senare år har nya företeelser bidragit till att ytterligare komplicera samhällsadministrationen. En stor mängd ärenden behandlas i dag på grundval av datoriserade handläggningsrutiner. Vidare påverkar i dag ekonomiska överväganden på ett helt annat sätt än tidigare förutsättningarna för myndigheternas verksamhet.

Det säger sig självt att en sådan samhällsförändring potentiellt inrymmer risker beträffande möjligheterna för den enskilda medborgaren att kunna hävda sina samhälleliga rättigheter. Det finns enligt utskottets mening uppenbara risker för att man vid myndighetsutövningen vid bedömning av vad som är rätt och riktigt grundar sig mera på formalistiska tolkningar av gällande regelsystem än på hänsynstaganden till den enskilda människans livssituation. Följden av en sådan utveckling blir en ökande mängd myndighetsbeslut som upplevs som byråkratiska och inhumana i sina konsekvenser.

Tyvärr saknas det inte exempel som bekräftar denna utveckling. I vpk-motionen lämnas flera sådana, bl. a. inom socialförsäkringen, vad gäller

handikappade och inom sjukvården.

Det är enligt utskottets mening angeläget med åtgärder som motverkar uppkomsten av flera liknande exempel. Det arbete som f. n. pågår med att se över myndigheternas organisation och regelsystemet, m. m. bör visserligen kunna leda till förbättringar också när det gäller det problem som det pekas på i vpk-motionen. Utskottet anser emellertid att problemet är så angeläget att snabbt komma till rätta med att det krävs särskilda insatser. Utskottet förordar därför att riksdagen med bifall till vad som sägs i motion 1983/84:336 tar initiativ till en lagstiftning i frågan.

*dels* att utskottet under 6. bort hemställa

6. beträffande *en "humanparagraf" i lagstiftningen*
att riksdagen med bifall till motion 1983/84:336 hos regeringen begär utarbetande och förslag om införande av en allmän "humanparagraf" gällande all offentlig förvaltning i enlighet med de syften som anförs i motionen.

3. beträffande *slopande av övre åldersgränser för offentliga uppdrag* (mom. 10)

Lars Ernestam (fp) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 29 med "Med anledning" och slutar på s. 30 med "motion 1982/83:1144" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning finns det inte några bärande skäl för att bibehålla systemet med övre åldersgränser för vissa offentliga uppdrag. De organ som utser de förtroendevalda bör kunna välja de personer som är mest lämpade för ett uppdrag utan sådana i lag uppställda hinder. Utskottet tillstyrker således motion 1982/83:1144.

*dels* att utskottet under 10. bort hemställa

10. beträffande *slopande av övre åldersgränser för offentliga uppdrag*
att riksdagen med bifall till motion 1982/83:1144 hos regeringen begär att tillämpliga lagar och förordningar ändras så att ingen övre åldersgräns fastställs för offentliga uppdrag.

## Särskilda yttranden

1. beträffande *ändringar i förvaltningslagen*

Anders Björck, Hans Nyhage, Elisabeth Fleetwood och Ove Eriksson (alla m) anför:

Det framhålls i motion 1982/83:1685 att den besvärstid om tre veckor som gäller enligt förvaltningslagen inte alltid räcker till för att den som vill klaga på ett myndighetsbeslut skall kunna lämna sina besvär i rätt tid. Detta

problem har sin grund i försämrad postgång och ändrade rutiner för beslutsmeddelanden.

Som vi ser det är den i motionen väckta frågan vid sidan av många andra ett exempel på att den enskilda människans ställning i förhållande till myndigheterna alltmer försvagats. Det kommande arbetet måste syfta till att ändra på detta förhållande och således inriktas på att ställa den enskildes intressen framför myndigheternas.

Frågan har samband med den revision av förvaltningslagen som förvaltningsrättsutredningen lagt fram förslag om. Den bör lämpligen övervägas närmare vid behandling av utredningens förslag.

2. beträffande *samernas rättsliga ställning, m. m.*

Lars Ernestam (fp) anför:

I folkpartiets partimotion pekas på en rad åtgärder i syfte att stärka den samiska kulturen och samernas rättsliga ställning över huvud taget.

Frågor rörande samerna behandlas i flera nyligen avslutade och pågående utredningars arbete. De frågor som tas upp i motionen gäller eller har samband med dessa utredningars arbete.

Som utskottet nämner har samerättsutredningen till huvuduppgift att utreda frågor som har samband med samernas särställning i det svenska samhället. Denna särställning är en utgångspunkt för de förslag som lämnas i folkpartimotionen. Det torde finnas goda förutsättningar för utredningen att göra en allsidig belysning av hithörande problem. Samtliga större sameorganisationer är numera representerade i utredningen.

Jag har mot den här beskrivna bakgrunden anslutit mig till utskottets ställningstagande att inte nu föregripa utredningsarbetet. Samtidigt vill jag betona att vi från folkpartiets sida med stor uppmärksamhet kommer att följa de frågor som aktualiserats i vår motion.

3. beträffande *slopande av benämningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter*

Anders Björck, Hans Nyhage, Elisabeth Fleetwood och Ove Eriksson (alla m) anför:

Vid den tidigare riksdagsbehandlingen av denna fråga redovisade moderata samlingspartiets ledamöter i en reservation till konstitutionsutskottets betänkande flera invändningar av principiell natur mot ett slopande av beteckningen "Kunglig" i namnet på statliga myndigheter. Det framhölls att den dåvarande regeringens förklaring, att slopandet av beteckningen "Kunglig" skulle vara en logisk följd av den nya grundlagen, var helt ohållbar. Mot bakgrund av bl. a. att den nya grundlagen antogs under den uttryckliga förutsättningen om monarkins bevarande i vårt land talade i stället övervägande skäl för ett bibehållande av beteckningen "Kunglig".

De myndigheter etc. som tidigare allmänt brukade beteckningen "Kung-

lig" kan sålunda, om de så önskar, även fortsättningsvis använda denna beteckning.

4. beträffande *slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter*

Nils Berndtson (vpk) anför:

Utskottet har vid tidigare behandling av denna fråga ställt sig bakom de åtgärder som vidtagits i syfte att utmönstra beteckningen "Kunglig" i namnet på statliga myndigheter. Det förutsattes då att vissa av åtgärderna skulle få genomföras successivt. Myndigheternas skyltar och vapenplåtar t. ex. skulle behöva ändras först i samband med nyanskaffning.

Utskottets nu gjorda ställningstagande innebär inte något nytt initiativ i frågan. Skulle det visa sig att de avsedda åtgärderna inte är i huvudsak genomförda inom en nära framtid blir det enligt min mening nödvändigt att på nytt ta upp frågan.

5. beträffande *allmän flaggdag den 4 oktober*

Anders Björck, Hans Nyhage, Elisabeth Fleetwood och Ove Eriksson (alla m) anför:

Den 4 oktober 1984 samlades i Stockholm omkring 100 000 människor till ett demonstrationståg för att ge uttryck för sin negativa inställning till den socialdemokratiska regeringens förslag om löntagarfonder.

Denna opinionsyttring fick en anslutning som saknar motstycke på senare år. Den har redan kommit att uppfattas som en symbol för ett fritt näringsliv och marknadsekonomins bevarande.

Det är vår förhoppning att den 4 oktober 1984 kan bilda utgångspunkten för ytterligare opinionsbildande verksamhet för en fri och kreativ företagsamhet. Saken har enligt vår uppfattning dock inte nu något ytterligare att vinna på att den 4 oktober görs till allmän flaggdag.

**Innehållsförteckning**

*Sammanfattning* ... 1
*Motionsyrkandena* ... 1
*Inledning* ... 3
Allmänt ... 3
Översyn av förvaltningslagen ... 4
Pågående arbete för att stärka myndigheternas serviceroll ... 4
*Den enskilde och myndigheterna* ... 5
Åtgärder för en bättre myndighetsutövning, m. m. ... 5
Motionerna ... 5
Pågående arbete, m. m. ... 7
Yrkanden rörande förvaltningslagen, m. m. ... 9
Motionerna 1982/83:1124 och 1983/84:584 ... 9
Tidigare behandling ... 9
Förvaltningsrättsutredningens förslag angående myndigheternas serviceroll, m. m. ... 10
Motion om förlängd besvärstid ... 10
Gällande besvärstidsregler ... 10
Tidigare riksdagsbehandling av frågan om förlängd besvärstid ... 11
Myndigheternas språk ... 11
Motionen ... 11
Gällande regler ... 11
Förslag av förvaltningsrättsutredningen ... 12
Språkvårdsutredningen ... 12
En "humanparagraf" i lagstiftningen ... 12
Motionen ... 12
Tillkännagivande av tjänstetillsättning ... 13
Motionen ... 13
Gällande ordning, m. m. ... 14
Kommuns skyldighet att meddela underrättelse om vissa beslut ... 16
Motionen ... 16
Gällande ordning, m. m. ... 16
*Samernas rättsliga ställning, m. m.* ... 18
Motionen ... 18
Utredning om samernas ställning ... 19
Tidigare riksdagsbehandling rörande samisk utbildning, m. m. ... 19
*Slopande av övre åldersgränser för offentliga uppdrag* ... 20
Motionen ... 20
Frågans tidigare behandling ... 20
*Slopande av beteckningen Kunglig i namnet på stagliga myndigheter* ... 22
Motionen ... 22
Frågans tidigare behandling ... 22
*Allmän flaggdag den 4 oktober* ... 23
Motionen ... 23

De allmänna flaggdagarna ..... 23
*Slopande i almanackor av beteckningen Menlösa barns dag* ..... 24
Motionen ..... 24
Tidigare riksdagsbehandling ..... 24
*Utskottet* ..... 25
*Hemställan* ..... 30
*Reservationer* ..... 32
*Särskilda yttranden* ..... 33